

*С.С. Давидович
м. Житомир*

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ АЛЮЗІЙ

Теорія інтертекстуальності, яка спочатку набула розвитку в рамках літературознавства, знаходиться в центрі уваги багатьох провідних лінгвістів сучасності. Одним з мовних засобів, що служить реалізації категорії інтертекстуальності, є алюзія.

За О. О. Селівановою, алюзія (від лат. *alludo* – натякати, жартуючи) – вияв текстової категорії інтертекстуальності, прийом художньої виразності, що змістовно збагачує текстову інформацію, створюючи численні асоціації за рахунок натяку на події, факти, персонажів інших текстів; є виявом безперервної діалогічності текстопородження, зокрема, художньої творчості [3, 24].

Зазначимо, що у сучасних дослідженнях явища алюзії все більше уваги приділяється вивченню її концептуальної складової. Концепт, у свою чергу, є базовим поняттям когнітивної лінгвістики, яка вивчає мову як засіб отримання, зберігання, обробки, переробки і використання знань, спрямована на дослідження способів концептуалізації та категоризації певною мовою світу, дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду [4, 365].

Щодо вивчення алюзії в сфері концептології, то це явище розглядається в ментально-гносеологічному аспекті як засіб концептуальної системи індивіда, за допомогою якого він розуміє і сприймає один тип об'єктів і явищ у термінах іншого. Такий підхід цілком узгоджується з твердженням О. О. Селіванової про концептуальний статус усіх фігур мовлення. На думку дослідниці, текстові алюзії є поширеним типом асоціатив-терміналів ментально-психонетичного комплексу, до якого, власне кажучи, вона прирівнює концепт [4, 142].

М. А. Захарова справедливо зазначає, що алюзія – це згорнута когнітивна модель прецедентної ситуації, що визначає статус алюзивного імені як прикордонного явища, що належить до сфери пам'яті і, тим не менш, є частиною системи мови [2, 32].

Такий аспект вивчення алюзії зумовлює введення до апарату дослідження терміну концептуальна алюзія, під яким розуміється концептуально навантажена мовна одиниця з алюзивним статусом. На відміну від концептуальної метафори, алюзія не формує нові концепти, а є засобом експліцитної чи імпліцитної апеляції до вже відомого концепту, у чому полягає її концептуальна функція.

У дослідженнях концептуальних алюзій дуже часто звертаються до аналізу її ознак, які характерні також для концепту-сценарію. Концепт-сценарій – це особливий вид концепту, який реалізує в семантичному плані свого вербального вираження сему руху, ідею розвитку. Сценарій завжди носить сюжетний характер, і слово виступає у вигляді заголовка для серії стереотипних дій. Колективний досвід носіїв мови дозволяє по-різному реалізовувати прочитання одного і того ж

сценарію, заданого відповідним словом, і необхідно усвідомити рольові функції, які пропонуються для певного сюжету в рамках того чи іншого сценарію [1, 56].

А. Б. Циренова зазначає, що одним із способів вербалізації сценарного концепту є алюзія. Алюзія сценарного типу дозволяє відтворювати в рамках нового контексту частину прецедентного тексту або навіть весь текст в цілому. Перенесення ознак одного предмета (явища) на інший предмет (явище) дає можливість більш яскраво і точно виявити особливості останнього. У свідомості індивіда, користувача знань, зберігається інформація про певні ситуації, що почерпнута з різних прецедентних текстів, в яких чітко визначені ролі учасників, їх властивості та конкретні дії. Людина точно знає, як оцінюється та чи інша ситуація в певному соціумі, що вона означає, які з її ознак можна реалізувати в процесі комунікації. Знання цієї ситуації, її сценарію, може бути перенесено в новий контекст з автоматичним розподілом ролей, властивостей і дій серед учасників нової ситуації. Така система спрощує процедуру сприйняття та оцінки нової ситуації і одночасно дає стереотипну концептуальну орієнтацію [5, 19].

Отже, концептуальний підхід до вивчення алюзії, на нашу думку, допомагає наблизитись до осмислення власне природи алюзії, а також її функцій. Якщо в класичному розумінні алюзія є предметом вивчення літературознавства, то сучасні дослідження цього явища не обмежені лише даним напрямом. Все частіше алюзія розглядається в руслі вивчення міжкультурних зв'язків або проблеми інтертекстуальності, у сфері стилістики, фразеології, перекладознавства та когнітивної лінгвістики.

Література

1. Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка / А. П. Бабушкин // Воронеж: Изд-во Ворон. гос. ун-та, 1996. – 102 с.
2. Захарова М. А. Аллюзивные имена собственные как символы и знаки / М. А. Захарова // Актуальные вопросы языкознания, страноведения и методики обучения иностранным языкам: Материалы III межвуз. науч.-практ. конф. – Челябинск: Изд-во ЧГПУ, 2003. – С. 31-39.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2006. – 716 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К., 2008. – 712 с.
5. Цыренова А. Б. О средствах реализации сценарного концепта (на материале английского языка) / А. Б. Цыренова // Вестник ТГПУ. – 2013. – С. 18-21.